

UIT HET DAGBOEK VAN

ANNIE VREELAND

EEN ZWARTHANDELAAR

Op een Bankkantoor begon ik mijn loopbaan.

Lang bleef ik niet op de kruk.

Ik hield teveel van de straat.

Na enkele mislukte proeven met ander werk begon ik bloemen te venten.

Ik heb wel eens goede jaren gehad, maar slechte toch meer. Soms schreeuwde ik m'n longen bijna kapot en verdiende 't zout in m'n eten toch niet.

„Twintig rozen een kwartje... neem ze weg alle twintig...”

Op warme Zaterdag kon ik de rest van de rozen weggooien of er thuis alle vazen mee vullen. Tel dan maar je winst... nee, je verlies...

Met die bloemennegotie bleef ik maar een schlemiel. Toch was ik geen ordinaire venter, al zeg ik het zelf. M'n stem was wat hees, maar niet ruw. 't Was een droom van me, dat ik nog eens een bloemenwinkel zou hebben. Dan zou ik aan bruidsbouquetten en grafkransen veel zorgen besteden.

In de Kersttijd ging ik vaak tot op m'n gebeente toe koud naar huis.

Toch had ik aan die weken geen hekel.

Ik posteerde me dichtbij een kerk.

'k Had niet voor die standplaats betaald, dus moest ik oppassen, dat de binken me niet bekeurden.

Ik verkocht er veel witte chrysanten.

Nog ruik ik de pittige geur van die bloemen.

De mensen namen ze mee in de kerk.

Ze legden ze bij de altaren.

In de Kersttijd hadden de mensen iets blij's over zich. En daarvan straalde ook iets op mij af. Ze pingelden niet zo als anders, lieten me wel eens een stuiver of een dubbeltje houden. Dichtbij m'n standplaats hing een Kerstpot van 't Leger des Heils. De soldaat maakte dikwijls een praatje met mij. Hij sprak over een schat, die door roest en mot niet verteerd wordt. Op zijn aandringen ging ik met Jet naar de Kerstfeestviering in het Gebouw. Van die Kerstmorgen nam ik iets heel moois mee naar huis. Het trof me, dat Gods Zoon voor schlemiels, zoals ik, in die kribbe had willen komen. De muziek en 't zingen ontroerden me ook.

Jet had het thuis met Kerstgroen en hulst gezellig gemaakt. Ik had een konijn vetgemest, dat kwam 's middags moddergaar op de tafel. 's Avonds zongen Jet en ik nog eens: „Stille Nacht...”

„Als ik in de hemel woonde, had ik op die smerige aarde niet willen komen. En helemaal niet, als ik 't er zo arm en zo hard als Jezus moest hebben. Ik had de mensen in hun sop laten gaarkoken, Wolf. We hebben al eens de oorlog meegemaakt en 't zal de laatste niet zijn geweest. Dan vechten Christenen ook tegen elkaar. Wat helpt het dan, Wolf, dat Jezus in 't kribbetje lag en aan 't kruis heeft gehangen?” zei Jet toen.

„Maar als Hij niet in die stal was geboren, zouden we die mooie morgen hebben gemist, Jet. En bedenken eens, hoeveel mensen in alle eeuwen op 't Kerstfeest

zo'n gelukkig gevoel hebben gehad. De soldaat zei, dat het een liefde is, die wij niet kunnen begrijpen. Maar dat iets van die liefde op de mensen afstraalt, merk ik wel in de Kersttijd, Jet,” zei ik. Dankbaar dacht ik aan de soldaat, die al zo menig goed woord met mij had gewisseld.

Tegen 't Pinksterfeest was het mooi weer.

Ik dacht met de bloemen een aardige mazzel te hebben.

Maar wie denkt er aan bloemen, als er onverwacht oorlog in 't land is?

Bommenwerpers met hakenkruisen beschilderd raasden boven de straat. Met plezier had ik een paar van die monsters naar beneden gekeken.

Aan m'n bloemen verdiende ik niets.

„Wolf, blijf van de straat. Een granaatscherf kan je dood zijn,” waarschuwde Jet.

Ze meende het best.

Maar ik hield het tussen vier muren niet uit. Toen we 't onderspit hadden gedolven, liep ik als een verdwaalde op straat. 't Leven was me niet veel meer waard. Ik stond bij de tanks, die de vijand overal had geposteerd. Ik zag, hoe hij kinderen met van ons gestolen voedsel omkopen wou. 't Maakte me giftig.

Toen hield ik er nog fatsoenlijke begrippen op na.

Ik liep langs een pakhuis, dicht bij m'n standplaats. De koopman wenkte me binnen.

„Wolf, 'k heb een karweitje voor je. Maar 't is een beetje gehaaid en 'k moet je kunnen vertrouwen...” zei hij.

„Spreek op, baas,” zei ik.

Hij bracht me bij een paar platte kistjes.

„Wat zit er in, baas?”

„Slaolie, Wolf. De beste van Calvé... goudmerk. Je moet die kistjes op een wagen vervoeren...”

„En als ze me aanhouden, baas?”

„Ik zal ze keurig bedekken, met grafkransen. Wolf. Niemand zal je verdenken. 't Is met de begrafenissen bar druk, nu zoveel Joden hun laatste reis zelf verhaasten...”

„Stik,” wou ik zeggen.

Want ik was nog fatsoenlijk.

Ik dacht ook aan m'n droom van een winkel.

Voor ik m'n verwensing had kunnen uiten, praatte de koopman al weer.

„Wolf, er zit tweehonderd pop voor je aan...”

Twee honderd pop...

Wat moest ik niet sjouwen en schreeuwen, eer ik zo'n bedrag had verdiend.

Jet en ik hadden niet veel gehamsterd.

Daarvoor ontbraken ons de zware ducaten.

Ik liet me bepraten, hapte na enig aarzelen toe.

's Avonds werden de kistjes op een wagen gezet. Grote kransen, van immortellen en levende bloemen, kwamen er over.

Geen mens hield me aan.

... dichtbij een kerk.

Ik reed wel viermaal langs een begrafenisauto, die nog een kist moest bezorgen. Toen stak het me weer, dat ik de kransen op deze wijze misbruikte.

Maar tweehonderd pop...

En de prijzen der levensmiddelen vlogen omhoog. Ik leverde de slaolie af.

Met een fijne sigaar en twee briefjes van honderd ging ik naar huis.

Zo was het begin.

Nu ben ik van beroep zwarthandelaar.

Ik voer een taaie, vaak felle strijd met de politie en C.C.D. Zij wringen zich in allerlei bochten, om me te vangen. Tot nu toe ben ik de slimste geweest.

Elk zaakje knap ik goed op. Ik heet immers Wolf? Mij krijgen ze zo gauw niet te pakken.

Ik vervoer varkens en koeien en vette kazen. Tarwe en rogge, Oude Bols en belegen wijnen. 'k Heb ook een wagon kolen... zwarter dan zwart... gelost en bij rijke mensen bezorgd. Op 't Kerstfeest heeft Jet geen konijntje gebraden. Ik heb haar op 't fijnste eten en champagne onthaald. In een bloementuin was de kamer herschepen.

„'t Is, of we een bruidspaar zijn, Wolf...” heeft Jet gezegd.

Jet is zo'n dame geworden.

Mantels van echt bont draagt ze nu. Om haar hals glanst een parelsnoer, dat door een gravin is gedragen.

Ik draag een jas, die met bont is gevoerd. M'n portefeuille puilt uit van het geld. Een beetje minachtend kijk ik naar m'n collega's en concurrenten van vroeger. Op 't Kerstfeest kwamen andere zwarthandelaars bij ons op bezoek. We hebben op onze affaires moppen getapt, de beste sigaren gerookt en op de gezondheid van C.C.D. en politie gedronken. Want we zijn niet haatdragend. Soms kneep ik me in de arm, om te voelen, of ik Wolf nog wel was.

Toch heb ik op dit Kerstfeest ook veel gemist.

De Leger-Kerstpot en die mooie morgen in het Gebouw. Wel zag ik weer mensen met witte bloemen de kerken in gaan. Heel even heb ik toen gewenst, dat ik hen die bloemen verkocht had. Dat ik, door en door koud, maar toch tevreden, naar Jet was gesukkeld. Naar huis, waar 't zo lekker naar gebraden konijn ruiken zou...

Ik had van die hoogste liefde weer iets willen zien en gevoelen. Nu zag ik, bij anderen en bij me zelf, slechts grof egoïsme.

In de kerken werd wel van Vrede op aarde gezongen. Maar van die vrede hebben Jet en ik niets gemerkt.

Over fatsoensbegrippen pieker ik liever niet meer. Ik ben nu niet iemand, bij wie de mensen een ogenblik stilstaan en die dan wordt vergeten. Er wordt door de grote heren met me gerekend.

„Wolf, je laat ons toch niet in de steek? We kunnen toch op je rekenen, Wolf. En je weet het... geld speelt geen rol... als je maar eten meebrengt...”

M'n leven is erg onrustig geworden.

Steeds voel ik me als opgejaagd wild.

Ik fiets tussen mensen, die om een hap eten de boer opgaan. Aan Rode-Kruis-posten drink ik ook een kop koffie, slaap 's nachts op een bank. Op de terugtochten blijf ik liever alleen. Ik neem zoveel risico's niet, om al die zwervers te eten te geven. Ik wil het niet zien, dat ze langs de wegen bezwijken. Soms lig ik lang in een berm, met stof en puin overdekt. Om me heen gieren granaten en bommen. Met de Dood werd ik vertrouwd, maar toch vrees ik hem nog. Wat heb ik, als hij me grijpt, aan m'n portefeuille, die uitpuilt? Jet zou een rijke weduwe zijn.

En ik zal niet in zwarte aarde worden gestopt. Want ik heb een gemetselde grafkelder gekocht. Daar kan m'n hele familie later wel in.

Over m'n ziel denk ik liever maar niet.

Die is zo zwart... zo zwart als de zwarthandel zelf...

Arme stakkerds laat ik rustig creperen.

De rijken kleed ik tot op hun hemden toe uit.

Jet had gelijk, toen ze op een Kerstfeest eens zei: „Als ik in de hemel woonde, had ik op die vieze aarde nooit willen komen. 't Is er een zwijnenstai, Wolf...”

Er wordt over vrede gemompeld.

De mensen krijgen al Rode-Kruis-brood en boter. Wat mij betreft, is 't vandaag vrede.

Want ik ben binnen.

Voor mij is de aardigheid van de zwarthandel af.

Jet en ik wonen nog steeds in ons eenvoudige huis. De mensen in de buurt draaien hun hoofd voor ons om. Vier andere huizen staan op m'n naam. Op nog andere heb ik hypotheek gegeven.

't Is met geld een raar ding.

't Rolt van de ene beurs in de andere over.

Daar heb je nu de baron, die altijd Bols en belegen wijntjes wou drinken. Hij kan geen huisknecht meer houden. Hij heeft een zwaar, zilveren dak op zijn huis. Ik draag zijn prachtig gouden horloge... een erfstuk. Jet en ik hebben een schilderstuk aan de muur, dat duizenden waard is, al kijk ik er de centen dan niet van af.

Ik heb ook Perzen gekocht.

„Dat staat voornaam, Wolf,” zei Jet.

Ik kan 't me niet voorstellen, dat ik Wolf, de schlemiel, ben geweest.

Als de oorlog voorbij is, gaan Jet en ik in een villa in Wassenaar wonen. Als de minister zich maar niet teveel met ons geld gaat bemoeien. 't Zou toch verschrikkelijk zijn, als m'n zuurverdiend geld in zijn schatkist kwam. Dan kan ik 't beter in diamanten beleggen. Die eten geen brood. Ben ik ook niet, als een soldaat, in de voorste linies geweest?

't Is vrede.

Een luchtvloot heeft aan de uitgehongerde burgers voedsel gebracht.

't Is als een druppel op een gloeiende plaat.

Ik trek er niet meer op uit.

De rechte lust ontbreekt me er toe.

Nu probeer ik gouden tientjes en zilveren munten te kopen. Maar de mensen zijn stijf met de prijzen.

Ze praten over sanering.

Dat is de lijnstok, waaraan ze mijn duizendjes vastplakken willen.

Als ik over die sanering lang denk, smaakt het eten me niet. 't Maakt me dol, dat zelfs m'n huizen en hypotheek me kunnen worden ontnomen. Heb ik daar voor jaren lang op de grens tussen de cel en de vrijheid geleefd...

De slag is gevallen.

Al m'n geld heb ik bij de Bank ingeleverd.

Vandaag heb ik precies een tientje op zak.

't Is een gekke gewaarwording, als je aan zo'n dikke portefeuille gewend bent geweest. 'k Heb een gevoel, of er iets van me afgescheurd is.

Jet moppert, omdat ik het eten niet aanraak.

Maar hoe kan ik in deze onzekerheid eten?

Wat zal er met m'n huizen en hypotheek, m'n Perzen en diamanten gebeuren? 'k Zal een veilig plekje opzoeken, waar 'k een en ander wegmoffelen kan. Als de mot m'n Perzen dan maar met rust laat...

't Is ongelooflijk, maar ik vent weer met bloemen. Een beetje voorname, dan ik 't voor de oorlog gedaan heb. Huizen en hypotheek heb ik niet meer, maar een achterdeurtje nog wel. En Jet en ik zitten dik in de kleren. Ik behoeft dus geen koude te lijden.

't Is al weer Kersttijd.

Met m'n kar sta ik dichtbij de kerk.

Voor die standplaats heb ik betaald.

Als ik de mensen niet overvraag, kan geen smeris me nu iets doen.

De mensen kopen weer witte chrysanten, gaan er mee naar de altaren. Een eindje verder hangt de ijzeren pot van 't Leger des Heils. 't Doet me goed, om die pot weer te zien. 't Doet me ook goed, om de oude soldaat te herkennen. Hij is veel vergrijsd en verouderd. Maar zijn ogen hebben iets blij's en veerkrachtig behouden. Hij vertelt van de moeilijkheden, die 't Leger in de bezettingstijd doormaakt heeft.

„En waar was jij... ook ondergedoken?” vraagt hij.

Ik zwijg.

Ondergedoken... ja, ik was ondergedoken, al heb 'k me dan vrij op de wegen bewogen. Ik dook in de zwarthandel onder. Doch dit vertel ik hem niet.

Wel stop ik een tientje in de ijzeren gleuf.

„Kun je 't wel missen?” vraagt hij.

„Ja, en 't is geen zwart, maar eerlijk verdiend geld,” zeg ik.

Dan haalt hij mij over, dat ik met Jet de Kerstwijdingsdienst zal bezoeken...

Ik zit met Jet in de zaal.

Wat blinkt het koper der muzikanten.

Vreemd ontroerd voel ik me door de muziek.

„Eere zij God...” en: „Stille Nacht...”

Ik luister, naar wat een kaptein dan vertelt.

Jezus was rijk, maar werd arm, om ons rijk te maken. 't Is, als heeft de kaptein Jets gedachten van jaren geleden geraden.

„Als wij die heerlijke hemel voor deze zwarte aarde hadden moeten verruilen, hadden we 't nooit vrijwillig gedaan. Gods Zoon deed het wel. Alzo lief had Hij ons en de wereld. Zijn onschuld kan de zwartste zonden bedekken. Ook de schuld van de zwartste zwarthandelaar. Er was eens een tollenaar, hij heette Zacheüs. In een vijgeboom kroop hij weg, om Jezus te zien. Jezus riep hem en at met hem in zijn huis. Toen zei die tollenaar, dat hij van zijn onrechtvaardig verkregen bezit afstand wou doen. En hij werd zalig gesproken. Komt daarom dichtbij de kribbe en knielt bij het Kind, dat het in uw zwarte ziel licht maken kan...”

„Amen... Halleluja...” zeiden een paar soldaten. Er werd nog: „Er ruist langs de wolken,” gezongen.

Onrustig zat ik naast Jet. Ik werd rijk, door anderen te verarmen. Ik heb de mensen ook tussen leven en dood laten kiezen. Maar dat leven holde ik zoveel mogelijk uit. Heb ik toen bij die kribbe geknielt? Ik weet het niet zeker.

Naar de zondaarsbank ben 'k in elk geval niet gegaan. Thuis was het, bij verleden jaar vergeleken, maar kaal. We hadden slechts wat Kerstgroen en witte chrysanten. En Jet had weer een konijntje gebraden.

In m'n vestjeszak tikt het horloge van de baron. Aan dat klokje ben ik gehecht, als was 't een erfstuk in mijn familie. Zolang ik dit uurwerk bezit, zal ik nooit Wolf, de schlemiel, zijn.

Ik neem het klokje plots in m'n hand, veer de zware, gouden kast langzaam open.

„Achtien karaat,” mompel ik. Dan luister ik naar 't fijn tikkende uurwerk.

Als ik van dit horloge afstand zou doen, is 't, of 'k me zelf in de goot werk. En toch... Zacheüs...

„Heden is deze huize zaligheid geschied,” heeft Jezus gezegd.

„Waarom denk je zo zwaar, Wolf? vraagt Jet eensklaps.

Ik slik een paar maal. „Ik denk aan de baron, Jet,” zeg ik dan schor... „Ik breng 't horloge bij hem terug. Hij heeft zijn Bols en wijntjes wel liever gehad, maar ik weet, dat hij zijn erfstuk toch hevig mist. En jij moest de parels weer aan de gravin geven, Jet. De grafkelder doe ik aan anderen over. Wij zijn nu geen mensen, om zo rijk op 't kerkhof te liggen...”

Jet kijkt me aan, of ze aan mijn verstand ernstig twijfelt.

„Word je Heilsoldaat, Wolf?”

„Dat weet ik niet, Jet. Maar 'k zou de schat, die de roest en de mot niet verteert, graag bezitten. De Heilsoldaat had die schat, Jet. Hij heeft die ook in de oorlog behouden, zelfs al had hij bijna geen eten op tafel. En duizenden bezitten die schat. Jet, zeg eens eerlijk... had je in die villa in Wassenaar heel graag willen wonen?”

Jet kijkt me in-droevig aan.

„Daar zouden de mensen ook 't hoofd voor ons omdraaien, Wolf. En toch... toch hebben ze ook schuld... al die lui, die jou telkens van huis gejaagd hebben... die zeiden, dat ze op geen duizendje keken...”

Nu strijdt ze met zich zelf.

„Dat 's waar, Jet. Vanmorgen zei de kaptein... dat... dat Hij ons zou aanzien, als we teruggeven willen...”

Jet pinkt een traan weg. Nu strijdt zij met zich zelf.

Ze is op haar mantels en parels en Perzen zo trots...

Langzaam leg ik 't horloge op tafel. Van binnen voel ik een hevige pijn. Ik heb weer de angst, dat 'k me zelf naar de goot drijf.

Met brandende ogen kijkt Jet me aan. Dan haakt ze, met bevende handen, 't parelsnoer los. Ze legt het naast het horloge. Even kijken we beiden er naar, dan brengt Jet de sieraden naar een kastje. We eten resten van het konijn. Telkens gevoel ik prikjes van pijn, omdat we zo worden ontluiserd.

„Laten we nog maar es zingen: „Er ruist langs de wolken...” zegt Jet.

Als we zingen, ben ik opeens voor de goot niet meer bang. Ik ben ook niet bang, dat ik Wolf, de schlemiel, weer zal zijn. Want Hij, Die zich van alle luister ontdaan had, heeft Zijn hemel voor zondaars ontsloten.

„Jet,” zeg ik, als het lied uit is, „Jet, we zijn nu veel armer, dan 't vorige jaar. En met ons verstand kunnen we die hoogste Liefde nog niet begrijpen. Maar wat is het heerlijk, dat Hij Zijn hemel heeft willen verlaten. Waar zouden mensen, als wij, anders heen moeten gaan?”

Jet grijpt naar haar hals.

De strepen der parels zijn er nog zichtbaar.

„Ja Wolf, we zijn heel wat armer geworden. En van die villa kan niks meer komen. Maar... maar misschien is de Kribbe voor ons een veel betere plaats dan de mooiste villa in Wassenaar. Ik zie het nog niet zó klaar... maar we hebben, na jaren, van 't Kerstfeest toch iets begrepen...”

„Ja, Jet,” zeg ik zacht.

En dan gevoel ik iets van de blijdschap, die het deel van Zacheüs, de tollenaar, is geweest.